

Motion till riksdagen 2025/26:4213

av **Teresa Carvalho m.fl. (S)**

med anledning av prop. 2025/26:297 Ett nytt straffrättsligt påföljdssystem

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår propositionen.

Motivering

I propositionen lämnar regeringen förslag som innebär omfattande förändringar av det svenska påföljdssystemet. Bland annat föreslås ett nytt system med *villkorligt fängelse* införas, vilket ersätter påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn. Därutöver föreslås lagändringar i bestämmelserna om grunderna för bedömning av straffvärdet, en ny reglering för straffmätning vid flercadig brottslighet samt avskaffande av vissa strafflindringsgrunder, s.k. billighetsskäl.

Regeringens förslag syftar till att uppnå en ”högre allmän repressionsnivå” med fler och längre fängelsestraff. Då det i dag saknas kriminalvårdsplatser för att omhänderta förändringarna lämnar dock regeringen propositionen utan något föreslaget ikraftträdandedatum. I stället föreslås lagändringarna ”träda i kraft den dag som regeringen bestämmer”. Regeringen skriver att det i nuläget inte går att fastställa vid vilken tidpunkt en tillräcklig kapacitet för att omhänderta förslagen är uppnådd. I den lagrådsremiss som föregick propositionen återgavs emellertid Kriminalvårdens bedömning att förslagen tidigast skulle kunna omhändertas år 2040.

Propositionens förslag beräknas, ifall de skulle träda i kraft, leda till ökade årliga kostnader för bl.a. Kriminalvården (ca 41,1 miljarder kronor), Polismyndigheten (3,3 miljarder kronor), Åklagarmyndigheten (361 miljoner kronor), Ekobrottsmyndigheten (152 miljoner kronor), Sveriges Domstolar (1,1 miljarder kronor), Rättsmedicinalverket (ca 36 miljoner kronor) och Socialstyrelsen (ca 500 000 kronor). Regeringen har dock inte redovisat någon finansiering för dessa ökade kostnader.

Behovet av ytterligare insatser mot den grova kriminaliteten

Den nu aktuella propositionen utgör den andra och avslutande delen av regeringens straffreform baserad på förslagen från utredningen SOU 2025:66. I juni röstade vi socialdemokrater för förslagen i den första delen, vilka därmed träder i kraft den 1 augusti i år. Det innebär bl.a. att det nu införs dubbla straff för brott i kriminella nätverk samt att ett 50-tal straffskalor skärps.¹

Bakgrunden till att vi socialdemokrater ställde oss bakom dessa förslag var framför allt deras betydelse i kampen mot den grova gängkriminaliteten och bakomliggande organiserade brottsligheten. Regeringen har på ett bra sätt tagit vidare det lagstiftningsarbete som påbörjades under den förra mandatperioden och som innebär att denna grova kriminalitet nu straffas hårdare än tidigare. Straffskärpningarna är en viktig del i det samlade arbetet mot denna systemhotande kriminalitet.

Samtidigt ser inte utvecklingen likadan ut vad gäller all brottslighet, vilken på andra områden ligger still eller till och med minskar. Inom dessa områden saknas därmed också samma behov av mer allmänna straffskärpningar. Kriminalvårdens resurser är inte oändliga och värdet av ökade utgifter måste ställas mot andra samhällsbehov, som att t.ex. korta sjukvårdsköerna, minska barngrupperna i skolan eller underlätta för vanliga hushåll att klara de ökade kostnaderna för mat och el. Vi socialdemokrater ser att kriminalpolitiken behöver bedrivas fokuserat, med det vi kallar för ”repression med precision”. Det innebär att vi som samhälle behöver kraftsamla och rikta resurser och lagstiftningskapacitet mot de mest prioriterade problemen, dvs. gängkriminaliteten, den organiserade brottsligheten, mäns våld mot kvinnor samt sexuella övergrepp mot barn.

Med detta fokus anser vi socialdemokrater att det finns både mer och mindre motiverade förslag i den aktuella propositionen. Att som regeringen föreslår genomföra dessa omfattande förändringar av det svenska påföljdssystemet utan ikraftträdandedatum och utan någon redovisad finansiering är dock såväl olämpligt som oseriöst. Socialdemokraterna anser därför att propositionen ska avslås i sin helhet. Skälen för detta ställningstagande utvecklas nedan.

Olämpligt och oseriöst att anta lagstiftningen utan ikraftträdandedatum eller finansiering

Riksdagens och regeringens rätt att besluta om lagar och andra föreskrifter är grundlagsreglerade och följer av regeringsformen (RF). Fördelningen av denna *normgivningsmakt* bygger på principen att de centrala delarna av normgivningen ska ligga hos riksdagen. Detta kommer bl.a. till uttryck i att vissa frågor uttryckligen är förbehållna riksdagen att besluta, liksom att riksdagen i vissa frågor kan *delegera* delar av sin normgivningskompetens till regeringen och dess myndigheter. Det normgivningsområde inom vilket regeringen själv kan fatta beslut, utan delegation, är härvid begränsat.

En särskild fråga i detta avseende gäller beslut om lagars ikraftträdande. Av 8 kap. 5 § RF följer att riksdagen har en formell möjlighet att delegera sådana beslut till regeringen. Det är emellertid ett undantag från huvudregeln att ikraftträdandet ska anges

¹ Prop. 2025/26:218 Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor.

med en bestämd dag.² Frågan om när det är lämpligt att delegera ikraftträdandet till regeringen har vid ett flertal tillfällen prövats av riksdagens konstitutionsutskott, som återkommande upprepat betydelsen av att denna möjlighet inte ska användas annat än i undantagsfall och när det är motiverat av alldeles speciella skäl. Som exempel har lyfts fram extraordinära situationer som när lagstiftningen är beroende av ikraftträdandet av internationella konventioner. Konstitutionsutskottet har här särskilt understrukt betydelsen av allmänhetens informationsbehov. Det bör endast i undantagsfall få förekomma en osäkerhet om när en viss lag ska börja gälla. En utveckling mot en vanligare förekommande användning av sådana bemyndiganden bör enligt konstitutionsutskottet undvikas.³

Regeringens argument för att lämna den nu aktuella propositionen utan fastställt ikraftträdandedatum är bristen på anstaltsplatser inom Kriminalvården. Regeringen skriver att ”det i nuläget inte går att fastställa vid vilken tidpunkt en tillräcklig kapacitet för att omhänderta samtliga förslag är uppnådd” (s. 506). I den lagrådsremiss som föregick propositionen återgav regeringen Kriminalvårdens bedömning att förslagen tidigast skulle kunna omhändertas år 2040 (s. 483). Det innebär alltså att lagstiftningen skulle vara beslutad under mycket lång tid men ändå inte gälla, eventuellt i mer än ett decennium.

Socialdemokraterna anser att detta är en oacceptabel lagstiftningsteknik, särskilt på det kriminalpolitiska området, helt uppenbart i strid med syftena bakom möjligheterna till delegation i 8 kap. 5 § RF. Att regeringen lägger fram propositionen på detta vis framstår mer drivet av behovet att presentera något innan valet, vilket är ett oseriöst förhållningssätt när det gäller så omfattande lagändringar inom ett så viktigt politikområde.

Att regeringen agerar oseriöst blir än tydligare i relation till förslagets uppskattade kostnader. Regeringen beräknar att propositionens förslag, ifall de skulle träda i kraft, skulle leda till ökade årliga kostnader för bl.a. Kriminalvården (ca 41,1 miljarder kronor), Polismyndigheten (3,3 miljarder kronor), Åklagarmyndigheten (361 miljoner kronor), Ekobrottsmyndigheten (152 miljoner kronor), Sveriges Domstolar (1,1 miljarder kronor), Rättsmedicinalverket (ca 36 miljoner kronor) och Socialstyrelsen (ca 500 000 kronor). Regeringen har dock inte redovisat någon finansiering för dessa ökade kostnader. Regeringen redogör dessutom för betydande osäkerheter vad gäller beräkningarna. Som exempel uppskattas kostnaderna för s.k. ”samverkande effekter” av lagstiftningen i relation till andra lagändringar till drygt 18 miljarder kronor per år (s. 526). Det handlar om mycket stora summor som regeringen anser att riksdagen ska besluta om på ett mycket osäkert underlag.

Sammantaget vore det djupt olämpligt ifall riksdagen biföll den aktuella propositionen. Av dessa skäl och på dessa grunder bör regeringens proposition avslås i sin helhet.

Teresa Carvalho (S)

² Jfr 13 § lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar. Se också Gröna boken – riktlinjer för författningsskrivning, Ds 2014:1, s. 99 f.

³ Se t.ex. konstitutionsutskottets yttrande Ikraftträdande av lag (2001/02:KU4y).

Heléne Björklund (S)

Petter Löberg (S)

Anna Wallentheim (S)

Mattias Vepsä (S)

Sanna Backeskog (S)

Lars Isacsson (S)